

THEATRUM
HUMANAE
VITAE

THEATRUM HUMANAE VITAE

Studia in honorem
Natala Jakovenko

Kiyovia
Laurus
MMXII

THEATRUM HUMANAE VITAE

Студії на пошану
Наталі Яковенко

Київ
Laurus
2012

Theatrum Humanae Vitae.

Студії на пошану Наталі Яковенко. — Київ: Laugus, 2012. — 624 с.; іл.

Наукові статті, що увійшли до збірника на пошану знаного українського історика, професора Національного університету «Києво-Могилянська академія» Наталі Яковенко, за тематикою значною мірою наближаються до її власних наукових зацікавлень. У першому розділі книги також розміщено матеріали, що розкривають значення праць Ювілярки у сучасній історіографії та розповідають про важливі моменти і періоди її життєвого шляху. Опублікований повний список праць Наталі Яковенко — від перших статей до книг та інтерв'ю — дає уявлення про широту інтересів, популярність і запотребованість доробку Авторки в Україні і далеко за її межами.

Р е д к о л е г і я:

*Наталя Білоус, Лариса Довга, Віталій Михайловський,
Наталя Старченко, Максим Яременко*

В оформленні книги використано ілюстрації з видання:
Iconologia di Cesare Ripa Perugino cavalier di SS Maritio et Lazario.
Divisa in tre libri (Venetia, 1645)

Фото на фронтисписі Павла Чебурєя

Видання стало можливим завдяки фінансовій допомозі
Канадського інституту українських студій
(Canadian Institute of Ukrainian Studies; Канада, Едмонтон),
Фонду катедр українознавства
(Ukrainian Studies Fund, Inc.; США, Гарвард),
міжнародного фонду Відродження та підтримці
приватних жертводавців

ISBN 978-966-2449-15-0

© Автори статей, 2012

© Павло Чебурєй, фото на фронтисписі 2012

Зміст

Tabula Gratulatoria	9
Бібліографія праць (1974–2012) Наталі Яковенко	11

Частина I. **Dedicatio**

<i>Сергій Плохій</i> . Наталя Яковенко: портрет історика у зворотній перспективі	35
<i>Оля Гнатюк, Томаш Стрик</i> . Олюднення Давньої Речі Посполитої	62
<i>Teresa Chynczewska-Hennel</i> . О możliwości historyka... ..	70
<i>Від Редколегії</i> . Не тільки наукою живуть учені... ..	78
<i>Зоя Борисюк</i>або З історії «Клубу Кавопівців»	79

Частина II. **Studia**

<i>Леонтій Войтович</i> . Чи була Русь державою?	95
<i>Олексій Толочко</i> . Літописне обрамлення русько-візантійського договору 911 року	108
<i>Тетяна Вілкул</i> . Походження «Промови Філософа» у Повісті временних літ	113
<i>Володимир Александрович</i> . Найдавніша ікона Покрову Богородиці: доповнення до джерел іконографії та хронології	126
<i>Валерій Зема</i> . Від Царгорода до Вільнюса: «Оповідання проти латин» і початки православної полеміки	135
<i>Віра Фрис</i> . Відображення уявлень про гріховні вчинки у покрайніх записах давніх українських кирилических книг	150
<i>Віталій Михайловський</i> . Вищі урядники Польського королівства на руських землях у 1434–1506 роках: спроба колективного портрета	162
<i>Юрій Зазуляк</i> . Кара, милість і колективна відповідальність у старостинському правосудді Руського воєводства XV століття	178
<i>Володимир Поліщук</i> . Перший маршалок Волинської землі (1463–1486) Олізар Шилович з роду Кірдеєвичів: від геральдичної легенди до місця в соціальній ієрархії	189

<i>Володимир Собчук.</i> Ровенська волость: формування, склад і власники (до середини XVI століття)	196
<i>Константин Ерусалимский.</i> Империя ad hoc и ее враги: о трудностях интерпретации российских политических дискурсов XVI — начала XVII века	207
<i>Петро Кулаковський.</i> Князь Василь-Костянтин Острозький і справці Київського воєводства	217
<i>Ігор Тесленко.</i> «Ганібель з дому Строцего»: італієць на службі князя Острозького	231
<i>Оксана Задорожна.</i> Формування і територіальний склад Олевської волості Немиричів (XVI — середина XVII століття)	248
<i>Наталія Старченко.</i> «Постерегаючи прав, волностей и свобод наших»: боротьба за домінування на волинському сеймику 1593 року	259
<i>Леонід Тимошенко.</i> Єпископська альтернатива ставропігійній реформі церкви (неставропігійні братства Київської митрополії кінця XVI — початку XVII століття)	277
<i>Маргарита Корзо.</i> Толкование Декалога в рукописных «Учительных Евангелиях» конца XVI — начала XVII века	288
<i>Наталія Білоус.</i> «Тіло моє грішне, з землі взяте, має бути поховане за звичаєм християнським»: поховання волинських міщан у XVII столітті	296
<i>Олексій Вінниченко.</i> Infida Pax: московська та шведська політика Речі Посполитої і Владислава IV очима шляхти Руського й Белзького воєводств (за сеймиковими інструкціями послам на сейми 1633–1647 років)	309
<i>Тетяна Григор'єва.</i> Султан говорить!	322
<i>Татьяна Опарина.</i> Свобода и вера в судьбе Анны Смеловской	334
<i>Henryk Litwin.</i> Chorąży kijowski generałowi jezuitów racje wykładu. List Remiana Jelca do Vincenzio Caraffy z 1647 roku o planach powołania uniwersytetu w Ksawerowie na Kijowszczyźnie	350
<i>Frank E. Sysyn.</i> Ukrainian Nation-building in the Early Modern Period: New Research Findings	358
<i>Mirosław Nagielski.</i> Batalia łojowska (31 lipca 1649 r.) w świetle diariusza kancelaryjnego hetmana polnego litewskiego Janusza Radziwiłła	371
<i>Ярослава Стратій.</i> Концепція чуттєвого пізнання Інокентія Гізеля в контексті схоластичної філософської традиції	389
<i>Лариса Довга.</i> Риси «криптопротестантизму» у покаянні поезії Лазаря Барановича	402
<i>Giovanna Brogi Bercoff.</i> The sermons of Antony Radyvylovs'kyj: history, culture, mentality	414
<i>Zenon E. Kohut.</i> “Ruthenian” or “Ukrainian”? : Nation (<i>Narod</i>) in the Political Rhetoric of Hetman Petro Doroshenko	425

<i>Джованна Сьєдіна. «Поема» Fasciculus myrrhae... Йосифа Туробойського (1699)</i>	435
<i>Георг Сковчиц. До історії шляхетських родів Галицької Русі: Унівський архимандрит і львівський єпископ Варлаам Шептицький (1643–1715)</i>	461
<i>Лілія Бережна. Як намалювати ворога? «Свої» і «чужі» в ранньомодерній українській іконографії</i>	472
<i>Мирон Капраль. Полюбовні угоди та «уклони»: позасудовий захист інтересів львівського шевського цеху у XVII–XVIII століттях</i>	489
<i>Олексій Сокирко. Гетьманські преторіанці. Надвірні формування Івана Мазепи кінця XVII — початку XVIII століття</i>	500
<i>Наталія Пилип'юк. Могилянська Мучениця за «золотую вольність»</i>	511
<i>Катерина Дуса. «Дуже небезпечний злочин»: перелюб у міському праві й судах Волинського та Подільського воєводств кінця XVII–XVIII століття</i>	525
<i>Татьяна Таурова-Яковлева. К биографии казацких старшин</i>	535
<i>Alfons Brüning. Religious Conversions in Early 18th Century Ukraine</i>	539
<i>Микола Крикун. Сторінки з історії містечка Сатанова у світлі магістратських книг XVIII століття</i>	559
<i>Максим Яременко. Демографія проти конфесійного дисциплінування (навчання дітей «закордонного» духовенства у Києво-Могилянській академії XVIII століття)</i>	572
<i>Andrzej Gil. Unijną akcją biskupa chełmskiego Maksymiliana Ryły w dobrach bractwa Franciszka Salezego Potockiego w latach 60. i 70. XVIII wieku</i>	588
<i>Леонід Зашкільняк. Метаморфози сучасної Клію (про нові тенденції світового історіописання на початку XXI століття)</i>	595
Про авторів	605
Summary	609
Contents	621

Ігор Тесленко

«Ганібель з дому Строцего»: італієць на службі князя Острозького

Вельми екзотичними для українського середовища є шляхетські прізвища італійського походження: Ганібели Влохи та Ламбардієвичі (Лампарти) Влохи або, скажімо, Гузельфі, Карлочі, Квалита... Вистежити шляхи переміщення в Україну цих малопомітних людей, а їхніх предків і поготів, навряд чи можливо.

Наталя Яковенко. «Українська шляхта...»

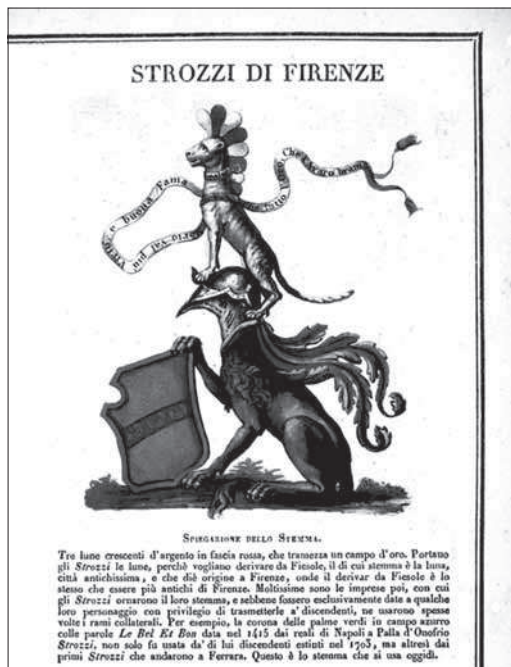
У дослідженні про ментальні стереотипи української шляхти Наталя Яковенко знайомить читачів із деякими архаїчними уявленнями, що їх поділяли всі члени локальних спільнот рицарства Волині, Східного Поділля та Київщини в XVI — першій половині XVII століття¹. Серед них на особливу увагу заслуговує уявлення про «значність», тобто знаність індивіда як представника клану, який має в окресленій окрузі (повіті) розгалужені родинні зв'язки і осілість. Локальна шляхетська спільнота складалася з десятків таких кланів, члени яких із недовірою і презирством ставилися до кожного, хто не належав до їхнього кола за спадковим правом². Чужинці потрапляли до цієї корпорації нечасто і зазвичай у декілька етапів, першим із яких була служба королю або людині, відомій у краю («значній»). Успішність подальшої інтеграції напряду залежала від того, чи зможе претендент установити кровні зв'язки з місцевою «добре осілою» фамілією і набути нерухомисть, а це вдавалося небагатьом слугам. За спостереженням Наталі Яковенко, перманентне вливання до складу шляхетських корпорацій Волині й Центральної України ординців, дрібного рицарства з білоруських та литовських етнічних земель, сусідніх Угорщини та Молдавії, Московії та Польщі не змінило колективного портрета цих спільнот, в яких і надалі домінували руські роди³. Прийшлий люд, опинившись у середовищі української шляхти, поступово асимілювався «через набуття православної конфесії й «руської» мови»⁴. У перші десятиліття після створення Речі Посполитої ситуація змінилася лише частково: прибульців побільшало, руська

¹ Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI—XVII ст. — К., 2002. — С. 112–113.

² Там само. — С. 114.

³ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). — К., 2008. — Вид. 2. — С. 266–268.

⁴ Там само. — С. 269.

*Герб родини Строцці
(за Помпео Літта)*

службу, відігравали модні віяння і нагода підкреслити свій статус правителя «держави в державі», в якій знаходять притулок вихідці з усіх кінців світу. У XVI столітті найбільше іноземців бачимо в оточенні фактичних володарів Русі князів Острозьких, чий двір структурою копіював королівський першо-взірець.

Патріарх дому Острозьких, київський воєвода князь Василь-Костянтин (1526–1608), щедро наділяв прибулих грошима та землею, проте більшість із них через ізольованість, непризвичаєність до місцевих порядків та інші причини не затрималися на Русі надовго. Звісно, були й винятки. Скажімо, Бальцер Цетнер із Силезії та Раймон Каркасон із Лангедока, переїхавши в тутешні краї, осіли в них і започаткували свої династії, що функціонували в Речі Посполитій і у наступному, XVII столітті.

Це дослідження присвячено першому відомому нам «заграничнику» у світі князя В.-К. Острозького, який потрапив до неї задовго до Люблінської унії, коли його патрон іще не набув статусу найзаможнішого й одного з найвпливовіших магнатів держави. Приклад цікавий і тому, що завдяки підтримці Острозького прибулому слугі вдалося міцно закоренитися на українських землях: спочатку на Волині, пізніше на Поділлі й, урешті, на Київщині. Ідеться про Миколая Ганібеля «Влоха», котрий, як випливає з прізвиська, був вихідцем із Апеннінського півострова.

мова і «грецька релігія» поступово втрачали позиції і вже не цементували спільноту, ядро якої, однак, і надалі становила місцева знать.

Характерною рисою цього часу стала поява в регіоні дрібної шляхти і вчених плебеїв (лікарів, архітекторів, математиків, музикантів тощо) з віддалених земель Центральної і Західної Європи. Приваблювала їх сюди служба на магнатських дворах, що забезпечувала матеріальний добробут і, в деяких випадках, можливість обійняти значно вищий соціальний статус, ніж на батьківщині. Із другого боку, руські аристократи були зацікавлені в кваліфікованих послугах, що їх надавали італійські, німецькі чи французькі емігранти. Здається, однак, що не останню роль у вирішенні, чи зарахувати на

1. Походження

У гербівнику Шимона Окольського зазначено, що Миколай разом із братом Ганнібалом прибув до Польщі у весільному почті міланської княжни Бони Сфорца, нареченої короля Сигізмунда I Старого (1518)⁵. Брати походили з флорентійської фамілії Строцці (Strozzi), на що вказують не лише нотатки Окольського, а й чотири спеціальних «атестації», видані шляхтою Волинського воєводства дітям Ганібеля-Влоха у 1599, 1613 та 1623 роках⁶. Цю інформацію підтверджує і монументальна 16-томова праця Помпео Літта «Визначні роди Італії». Написана на основі багатих фамільних архівів, вона містить дані про два покоління «польської» гілки роду⁷.

Отже, справжнім прізвищем Миколая Ганібеля-Влоха було Строцці. Коріння цього флорентійського дому з трьома півмісяцями на гербі сягає XIII століття. Представлений у наступні віки багатьма відомими політиками і полководцями, меценатами, вченими і поетами, рід швидко звів потужний фундамент своєї могутності, що базувався на банківській справі й торгівлі. Поруч із родинами Альбіцці, Аччайолі, Буондельмонте, Гвіччардіні, Кавальканті, Каппоні, Медічі, Содеріні він упродовж XIV — першої половини XV століття був одним із найшанованіших і найзаможніших у місті. Фінансові інтереси Строцці виходили далеко за межі Флоренції, сягаючи Франції, Священної Римської імперії, Іспанії, де вони були кредиторами навіть коронованих осіб⁸. Змальовуючи цей ошатний, парадний образ казкових багатіїв, історики нерідко забувають про те, що поруч зі Строцці-патриціями у місті мешкало чимало їхніх родичів, чиє матеріальне і соціальне становище не відповідало гучному прізвищу. До початку XVI століття фамілія настільки розрослася, що складалася вже з кільканадцяти гілок. Перенаселення і висока конкуренція на батьківщині, ліпші кар'єрні можливості в сусідніх державах примушували багатьох Строцці шукати кращої долі на чужині.

Повертаючись до дворян королеви Бони, з'ясуємо, яку гілку роду вони представляли. У цьому нам допоможе розлога генеалогічна схема, яку підготував і прокоментував Помпео Літта. У шостій із її двадцяти двох частин натрапляємо на інформацію про Аннібале Строцці, який «залишив Флоренцію приблизно в ті часи, коли Козімо Медічі почав займатися державними справами, перебрався до міста Модена, потім до Польського королівства

⁵ *Okolski S.* Orbis Polonus. — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 554–555.

⁶ Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі скорочення: ЦДАК України). — Ф. 28, оп. 1, спр. 32, арк. 461 зв.—462; ф. 25, оп. 1, спр. 56, арк. 221 зв.—222; спр. 106, арк. 420 зв.—421; *Boniecki A.* Herbarz Polski. — Warszawa, 1904. — Т. 7. — S. 236.

⁷ *Litta P.* Famiglie celebri di Italia. — Milano, 1839. — Vol. 9. — Tavola 6.

⁸ Становлення підвалин фінансової могутності Строцці і роль у цьому процесі родинних зв'язків вивчали Ричард Голдсвейт та Лоренцо Фаббрі, див. *Goldthwaite R. A.* The Strozzi in the Fifteenth Century // *Goldthwaite R. A.* Private Wealth in Renaissance Florence. A study of four families. — Princeton, New Jersey, 1968. — P. 31–73; *Fabbri L.* Alleanza matrimoniale e patriziato nella Firenze del '400. Studio sulla famiglia Strozzi. — Firenze, 1991.

<...>, [де народив] синів Джованні та Джузеппе»⁹. Логічно припустити, що ця особа і є тим самим Ганнібалом, котрий разом із братом Миколаєм прибув до Кракова на початку XVI століття, як згадано в гербівнику Ш. Окольського. Проте в родовідній схемі Літта братом вигнанця названо не Миколая, а Бернардо Строцці, чиє життя не проілюстровано в книзі жодним рядком.

На цьому генеалогічні ребуси в нашій історії не завершуються. Наступна загадка стосується твердження Помпео Літта про поневіряння, яких зазнав Аннібале після того, як до влади у його рідному місті прийшла партія Козімо Медічі. Ця подія, як відомо, сталася 1434 року. І справді, одразу з утвердженням у республіці «батька вітчизни» його політичні опоненти, у тому числі деякі Строцці, змушені були залишити Флоренцію¹⁰. Цілком вірогідно, що серед вигнанців був і Аннібале. Не виключено, що він справді переїхав до Модени. Проте чи могла ця особа ще через 80 років опинитися на королівському дворі у Кракові? Повірити в це складно.

Чергова несумісність — імена Аннібалових дітей. Літта стверджує, що звали їх Джованні та Джузеппе, тоді як в Окольського носіями цих імен були нащадки не Аннібале, а його брата Миколая¹¹. Про самого Аннібале в гербівнику отця-домініканця наведено буквально декілька слів, і загалом читача не полишає враження, що появу цього загадкового персонажа в тексті зумовлювала необхідність пояснити, чому діти Миколая, неначе забувши про славне коріння, почали називати себе Аннібалами¹². Пояснення нелогічне, проте з документальних джерел відомо, що вони справді тривалий час користувалися прізвищем Аннібал (Ганнібал, Ганібель), а не Строцці.

Опрацьовані нами актові документи судових установ Волині вказують на те, що не тільки нащадки молодшого з братів, але й він сам виступав у публічно-правових відносинах як «пан Миколай *Ганібель* Влох». Тож припущення Окольського про походження прізвища від імені старшого з братів не витримує критики. В усій цій історії залишається незрозуміло, чи існував узагалі Аннібал (Ганнібал). Чи збереглися бодай якісь документальні свідчення про нього? Вони таки є. Наприкінці 1550-х — на початку 1560-х на Волині жив «пан Ганібель Влох», проте з пізніших документів ми дізнаємося, що насправді його звали Миколаєм.

Отже, йдеться не про дві, а про одну особу, яка перебралася до Польського королівства на початку XVI століття, певний час служила на королівському дворі й урешті опинилася на Волині. Дивні пертурбації з прізвищем італійця, на наш погляд, мають логічне пояснення. В італійській традиції

⁹ *Litta P. Famiglie celebri di Italia. — Milano, 1839. — Vol. 9. — Tavola 6.*

¹⁰ *Goldthwaite R. A. The Strozzi in the Fifteenth Century. — P. 50; Crabb A. The Strozzi of Florence: widowhood and family solidarity in the Renaissance. — The University of Michigan, 2000. — P. 44–45.*

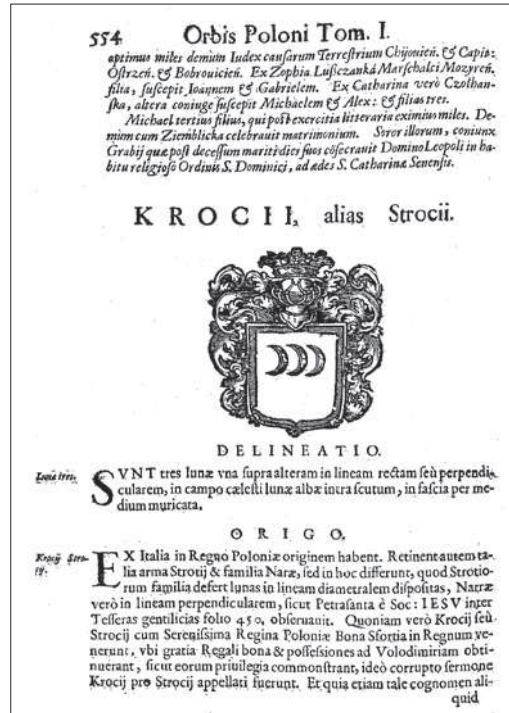
¹¹ *Litta P. Famiglie celebri di Italia. — Milano, 1839. — Vol. 9. — Tavola 6; Okolski S. Orbis Polonus. — Cracovia, 1641. — T. 1. — F. 554–555: серед дітей Миколая Окольський згадує Яна (лат. *Ioannes*) та Якуба (лат. *Jacobus*); італійською їхні імена може бути перекладено як Джованні та Джузеппе.*

¹² *Okolski S. Orbis Polonus. — Cracovia, 1641. — T. 1. — F. 554–555.*

особу часто іменують не тільки на ім'я, а й по батькові. Очевидно, Миколай Строцці був не братом, а сином Ганнібала, а відтак іменувався *Niccolo di Annibale*. У Польщі, як і на Русі, патронім чужинця могли сприймати як прізвище, а оскільки його носій був італійцем, природно додавали до нього слово «влох» — так і виник родовий титул «Аннібал-Влох» («Ганібель-Влох»).

Якщо наше припущення слушне, генеалогічний зв'язок Ганібелів-Влохів із родиною Строцці цілком успішно можна реконструювати. Миколай народився в сім'ї Аннібале, що, як ми вже знаємо, виїхав із Флоренції до Модени близько 1434 року. Останній належав до тієї гілки, котру започаткував Піно на прізвисько «Піначчіо» — старший син легендарного засновника роду Строцца Строцці († 1303).

Із його видатніших нащадків і водночас прямих пращурів дворянина королеви Бони можна згадати П'єтро, у 1319 році гонфалоньєра Флорентійської республіки¹³, а також Аннібале Строцці, капітана військ папи Урбана VI. Його коротку біограму наводить у своїй праці Помпео Літта. З неї дізнаємося, що Аннібале — прадід Миколая Ганібеля-Влоха — брав активну участь у політичному житті Республіки і належав до кола одного з очільників партії гвельфів (папістів) Карло Строцці. Через прагнення встановити контроль над самоврядними структурами міста Аннібале разом зі своїм впливовішим родичем потрапив у немилість громадян, і відтак його прирівняли до грандів та позбавили можливості обіймати будь-яку посаду в місті. Втікаючи від можливої розправи збурених чесальників шерсті (чомпі), Аннібале 1378 року залишив Флоренцію і пристав до папи Урбана VI (1378–1389), який призначив його капітаном своїх військ, розквартированих у Тіволі. Від жовтня до грудня 1381 року Строцці був наділений повноваженнями диктатора у Веллетрі — одному з римських передмість. Жителі Веллетрі, які мешкали в зоні протистояння Урбана VI та його опонента антипапи Клементя VII, побоювалися розорення і потребували надійного захисту. Проте щойно військова

Герб родини Строцці
(за Шимоном Окольським)

¹³ Гонфалоньєр очолював ополчення пополанів — цехових торгівців і ремісників.

загроза минула, Аннібале втратив свій статус «через ревності римлян, котрі нарікали, що його обрання може призвести до передання влади його спадкоємцям, і тому на самому початку було загублено славетне майбутнє, якого Аннібале, мабуть, таки прагнув»¹⁴.

Підірване матеріальне становище і обмежені кар'єрні можливості спонукали деяких нащадків папського слуги також виїхати з Флоренції. Серед них був і його онук — батько нашого героя Аннібале ді Джакомо Строцці.

2. Королівський дворянин

Початки службової кар'єри Миколая Ганібеля-Влоха оповито туманом. Чи не найбільшим авторитетом у цій ситуації є Шимон Окольський, який стверджував, що після прибуття до Польщі у свиті міланської княжни Строцці опинився на дворі короля. Наступна інформація щодо виконання ним функцій надзвичайного посла «до Франції» дублюється без підтвердження або спростування в роботах Луї Фурньє та Фортунато Джанніні, а вже на їхні праці покликається Данута Квіріні-Поплавська¹⁵.

Відомо, що в оточенні Бони та її сина Сигізмунда II Августа таки перебував якийсь «Ганнібал з Влох». Можливо, майбутній слуга В.-К. Острозького був тим італійцем, якому випало стати свідком і навіть учасником конфлікту, основними дійовими особами якого були львівський арцибіскуп Бернард Вільчек та київський митрополит Макарій Москвитянин. Суперечка за право призначати намісника Галицької єпископії тяглася між ієрархами понад десятиліття, і 1536 року король вирішив її на користь очільника львівської римо-католицької кафедри, що мав підтвердити спеціальний привілей. Проте православна партія не здалася і звернулася по підтримку до королеви, пообіцявши у разі сприяння подарувати їй 200 волів. Розрахунок виявився правильним: спочатку Бона «въ то ся мощнѣ вложила, мощно съ королемъ мовила», а далі відіслала до канцлера кс. Яна Хоєнського свою людину — «пана Анібеля», «который тому привилью печать урваль и самого на штуку подраль»¹⁶.

У гербівнику Шимона Окольського зазначено, що за свою службу пан Миколай отримав певну нерухому власність у волинському місті Володими-

¹⁴ *Litta P.* Famiglie celebri di Italia. — Milano, 1839. — Vol. 9. — Tavola 6.

¹⁵ *Okolski S.* Orbis Polonus. — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 55; *Fournier L.* Les Florentins en Pologne. — Lyon, 1894. — P. 224; *Giannini F.* Storia della Polonia e delle sue relazioni con l'Italia. — Milano, 1916. — P. 140; *Quirini-Popławska D.* Działalność włochoń w Polsce w I połowie XVI wieku na dworze królewskim, w dyplomacji i hierarchii kościelnej. — Wrocław, 1973. — S. 28.

¹⁶ Акты, относящиеся к истории Западной России. — Санкт-Петербург, 1848. — Т. 2. — С. 360. Історію протистояння ієрархів в усіх деталях описує Михайло Грушевський, див.: *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. — К., 1994. — Т. 5. — С. 433–440. Не виключено, що згаданим у цій історії дворянином королеви був Аннібале Бонтівольйо, рід якого походив із Болоньї, див.: *Pociecha W.* Bona Sforca // *Polski Słownik Biograficzny.* — Kraków, 1936. — Т. 2. — S. 289.

рі¹⁷. І хоча нотатка отця-домініканця позбавлена будь-яких подробиць данини, можна підозрювати, що коли вона справді існувала, ініціатива її появи належала королеві Боні, в якої на Західній Волині був свій інтерес. У 1543 році вона обміняла частину раніше набутих білоруських маєтків на Ковельську волость кн. Василя Сангушка, розташовану під Володимиром¹⁸. Отже, пан Ганібель-Влох разом із новопризначеним ковельським старостою королеви Богданом Семашком міг виконувати функції управителя чи ревізора цього маєткового комплексу.

У період від листопада 1547 по березень 1550 року «Ганнібал з Влох» перебував уже на дворі Сигізмунда II Августа, отримуючи досить невелику річну плату грошима і сукном¹⁹. Остання деталь, що заслуговує на увагу, — занотована у джерелах згадка про привілей, яким король Сигізмунд I Старий визнав шляхетство Миколая Строцці (документ не зберігся)²⁰.

3. Службник кн. В.-К. Острозького

Припущення про те, що Миколай Ганібель-Влох уперше з'явився на Західній Волині в середині — другій половині 40-х років XVI століття як слуга королеви Бони, поки що неможливо підтвердити посиланням на джерела, та й їх самих за 1540—1550-ті роки для зазначеного регіону збереглося небагато. Жодної з володимирських замкових книг у нашому розпорядженні немає, а перші гродські та земські походять з кінця 1560-х, коли Миколай уже доживав віку. З актовими книгами Володимирського магістрату пощастило ще менше — найдавнішу з них датовано 1794 роком. Матеріали сусідніх судових установ Волині дійшли до нас у кращому стані, і саме в них натрапляємо на перші повідомлення про італійця.

У 1558 році пан Ганібель двічі (у серпні та листопаді) особисто приходив до Луцького замкового уряду, аби поскаржитися на свого сусіда Стецька Омелянського (Кривицького)²¹. Хоча одна зі скарг збереглася у вигляді регесту, а друга займає всього сторінку, вони є досить інформативними і дають змогу зробити низку важливих висновків і припущень.

¹⁷ *Okolski S. Orbis Polonus.* — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555.

¹⁸ *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.* — Lwów, 1890. — Т. 4. — S. 334–337, 339–346.

¹⁹ *Okolski S. Orbis Polonus.* — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555.

²⁰ Вперше про індигенат Строцці згадано в атестації 1613 р. (див. додаток 4). Пізніше про визнання шляхетства за нащадками дворян королеви Бони писав Каспер Несецький, а з його гербівника інформацію почерпнули дослідники XIX–XXI ст., див. *Niesiecki K. Herbarz Polski / Wyd. J. N. Bobrowicz.* — Lipsk, 1841. — Т. 8. — S. 536; *Dunin-Borkowski J. S. Spis nazwisk szlachty polskiej.* — Lwów, 1887. — S. 424; *Fournier L. Les Florentins en Pologne.* — Lyon, 1894. — P. 223; *Quirini-Popławska D. Działalność włochoń w Polsce...* — S. 28; *Tygielski W. Włosi w Polsce XVI–XVII wieku.* — S. 384; *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w. / Wstęp, opracowanie i edycja Barbary Trelińskiej.* — Lublin, 2001. — S. 62.

²¹ *Archiwum Państwowe w Krakowie. Oddział na Wawelu.* — *Archiwum Sanguszków.* — Rękopis 13, s. 27; ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 60.

По-перше, в обох заявах Миколай Строці постає перед урядниками уже як слуга кн. В.-К. Острозького, на той момент маршалка Волинської землі й володимирського старости. У листопадовій скарзі, окрім того, згадано, що Стецько вчинив напад на володіння нашого героя, коли той перебував далеко від домівки — «на послуге его милости князя пана моего увы Львове»²². До центру Руського воеводства патрон міг відіслати слугу з багатьох причин, наприклад, щоб передати лист, придбати якісь товари чи продати збіжжя, вирощене в розлогих маєтках Острозького князівства. Однак не варто забувати і про те, що у львівському домініканському монастирі впродовж усього 1558 року переховувалася зі своєю юною дочкою Беата з Костельця Острозька, невістка князя Василя-Костянтина. Після втечі з королівського двору, де її дочку Гальшку намагалися будь-що видати заміж за брест-куявського воєводу Лукаша Гурку, Беата, можливо, шукала порозуміння зі своїм дівером. Хоча саме з його постаттю у княгині мав асоціюватися початок сумних пригод, є підстави вважати, що в 1558 році прохолода у стосунках між близькими родичами на певний час змінилася на милість²³. Уже в березні наступного року до львівського монастиря прибує двоюрідний брат Острозького князь Семен Слуцький, за якого Беата одразу видасть заміж дочку Гальшку. Можливо, поїздка пана Влоха була якось пов'язана з усією цією історією, хоча слід визнати, що про справжні причини львівського вояжу італійця ми навряд чи колись дізнаємося.

Ще одна важлива інформація, почерпнута із заяви, зробленої 17 листопада 1558 року, стосується сімейного статусу Миколая Строці. У ній згадується його дружина Зофія, що, як відомо, походила з дому Головинських²⁴. Всупереч твердженню деяких істориків, шляхетська сім'я, в якій народилася Зофія, мала не польське, а руське коріння²⁵. Її родовим гніздом було село Головин Степанської волості²⁶, що від 1511 до 1620 року належала князям Острозьким. Упродовж всього зазначеного періоду Головинські тримали свою

²² ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 60.

²³ Найдокладнішу на сьогодні біографію княжни Гальшки, в якій описано і її перебування з матір'ю у Львові (1557–1559), підготував Александер Пшездзєцький, див.: *Przeddziecki A. Jagiellonki polskie w XVI w. Obrazy rodziny i dworu.* — Kraków, 1868. — Т. 2. — S. 37–212.

²⁴ *Okolski S. Orbis Polonus.* — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555. Наталя Старченко називає дружиною Миколая Ганібеля дочку Яцька Речицького, проте в документі, на який вона посилається, насправді йдеться не про дружину, а про тещу «влоха», яка до того ж носила прізвище Ремчицька (в оригіналі писар пропустив літеру), див.: *Старченко Н.* Конфлікт у Володимирі 1566 р.: варіант мікроісторичного прочитання // Соціум. Альманах соціальної історії. — К., 2003. — Вип. 3. — С. 65–98.

²⁵ *Quirini-Popławska D. Działalność włochów w Polsce...* — S. 28: у тексті батько Зофії помилково названий овруцьким мечником (як відомо, цей уряд був впроваджений наприкінці XVII ст., див.: *Urządnicy województw kijowskiego i czerniechowskiego XV–XVIII wieku. Spisy / Opr. E. Janas i W. Kłaczewski.* — Kórnik, 2002. — S. 83).

²⁶ Головин — нині село Костопільського району Рівненської області.

отчизну на ленному праві. Серед десятків представників цього роду, з покоління в покоління відданих Острозьким, бачимо багатьох «рукодаїних» слуг, урядників контрольованих князями гродських судів, управителів маєтків, ротмістрів надвірних хоругов, бояр-зем'ян. Батько Зофії, Яцько Андрійович, служив Острозьким іще в першій половині XVI століття, а мати походила з сім'ї степанських ленників Промчейків-Ремчицьких²⁷.

Сама Зофія Головинська провела молодість на дворі Олександри Слуцької († 1562), вдови кн. Костянтина Івановича і матері кн. Василя-Костянтина Острозьких. Із джерел відомо, що шлюб з італійцем не був для неї першим. Близькі родичі й приятелі Головинської через багато років згадували, що її ще неповнолітньою дівчинкою батько віддав «до службь ей милости княжны Слуцкое до францимеру ей милости», де вона була «зацне цвичона в уцтвом вихованю» і де, «уподобавши ее себе, упросил ее был у княжны ее милости в стан светый малженский при бытности отца ее пана Яцка Головинского и с позволенем его» дворянин київського воєводи Данило (Дахно) Мокренський. Невдовзі після одруження Мокренський помер, і лише після цього «пан Ганибал з дому Строщего, также дворянин его милости княжати Острозского, добре значный и всѣм добре заховальный и доброе славы чоловѣкъ, понял был тую вдову»²⁸.

Окрім посагу, дружина Миколая Ганібеля-Влоха внесла в його дім менш важливий капітал — зв'язки. Через шлюб із Головинською італієць породичався з багатьма шляхетськими сім'ями, такими як Бутовичі, Останки, Черевчєї, Лясоти, Житинські, Костюшки-Хоболтовські, Золотолинські, Єрличі, Лобоси, Раї, Ледавські та інші. Характерна деталь: усі перераховані родини належали до клієнтарного угруповання кн. Острозьких. Зв'язки з цими людьми, встановлені десь у середині XVI століття, і після смерті пана Миколая відігравали важливу роль для його нащадків, згуртовуючи родинно-свояцьку групу.

Повертаючись до заяви, яку Ганібель-Влох зробив у листопаді 1558 року, згадаймо й про те, що в ній фіксується місце проживання його родини — сільце Кривичі неподалік міста Рівного в Луцькому повіті²⁹. У цьому маєтку панові Миколаю та його дружині належала лише частка, яку вони мали «ув одделе от землянина господарьского пана Стеца Омелянского и от малженки его паней Богданы»³⁰. Кривицькими землями й, окрім них, іще певним «уділом» у селі Калиновичі Ковельського староства на початку

²⁷ ЦДІАК України. — Ф. 28, оп. 1, спр. 7, арк. 4 зв.

²⁸ Там само. — Спр. 32, арк. 462. Дахно Мокренський помер десь у середині 1550-х, див. Російський державний архів давніх актів (далі скорочення: РДАДА). — Ф. 389, оп. 1, спр. 202, арк. 86 зв. (ковельський боярин Дахно згадується як живий ще в 1560 р., що є явною опискою, адже його дружина за два роки до того уже була заміжня за паном Влохом); ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 60.

²⁹ Кривичі — нині село Рівненського району Рівненської області.

³⁰ ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 60.

1550-х володів перший чоловік Зофії Головинської, Дахно Мокренський³¹. Права на спадок по його смерті переходили до єдиної дочки Настасії, проте до настання її повноліття і видання заміж цими добрами розпоряджались мати, вітчим Миколай Ганібель-Влох та інші опікуни³².

Від середини 1560-х років велику родину італійця бачимо переважно у м. Володимирі. На цей же час припадає остання згадка про нього як про слугу кн. В.-К. Острозького. Перед Великоднем 1566 року пан Миколай, виконуючи доручення патрона, передав «упоминальний лист» вдові господарського маршалка Олізара Кирдея-Мильського, яка завдала збитків людині князя — володимирському військовому і підстарості Василю Гулевичу³³. Причини подальшого розриву стосунків між паном і слугою залишаються нез'ясовані. Втім, вони не конче мали тривати до смерті одного з контрагентів.

4. Останні сторінки біографії «влоха»

Решту життя наш герой провів у Володимирі, де мешкав із родиною, вів господарство і займався торгівлею. У 1566–1567 роках він був одним із головних учасників змови міської верхівки проти свого дідичного війта Максима Лудовича. Історія, детально описана в статті Наталі Старченко, завершилася поваленням можновладця і сходженням на його місце Михайла Дубницького, що був людиною литовського підканцлера Остафія Воловича³⁴. Прийшовши до влади, новопризначений війт почав формувати власну фракцію, до якої потрапив і пан Миколай, який упродовж лютого—березня 1567 року виконував функції міського райці та бурмистра. Однак перебування у складі володимирського магістрату виявилось для нього нетривалим. Уже в травні італієць приступив до виконання функцій урядника в Мирківському маєтку свого нового патрона Остафія Воловича³⁵. Через рік

³¹ Там само. — Ф. 26, оп. 1, спр. 2, арк. 350 зв.—351 зв. Калиновичі — нині село Калинівка Ковельського району Волинської області.

³² Настасія Мокренська вийшла заміж за одного з управителів Ковельського староства — милянвещького піднамісника Станіслава Остойського, див. ЦДІАК України. — Ф. 26, оп. 1, спр. 9, арк. 3–4 зв. (продаж подружжям Остойських своєї частки в Кривичах Остафію Свищовському, 1594 р.); ф. 28, оп. 1, спр. 24, арк. 652 зв.—654 зв. (купівля Остойськими другої половини с. Калиновичі у дядька Настасії Богдана Мокренського, 1590 р.); РДАДА. — Ф. 389, оп. 1, спр. 202, арк. 85 зв.—86 зв. (королівське підтвердження Остойським прав на посідання с. Калиновичі, 1601 р.).

³³ ЦДІАК України. — Ф. 28, оп. 1, спр. 1, арк. 124 зв.

³⁴ Старченко Н. Конфлікт у Володимирі 1566 р.: варіант мікроісторичного прочитання // Соціум. Альманах соціальної історії. — К., 2003. — Вип. 3. — С. 65–98.

³⁵ ЦДІАК України. — Ф. 28, оп. 1, спр. 2, арк. 13–13 зв., 24, 47; спр. 5, арк. 21 зв. За припущенням Наталі Старченко, відомі приклади «неконфліктного перетікання службників Остафія Воловича до князя Костянтина Острозького... і навпаки дозволяють припустити існування якихось солідарних стратегій цих представників еліти в даному регіоні», див.: Старченко Н. Конфлікт у Володимирі 1566 р. — С. 78. Як мирківський і несвіцький урядник Воловича Миколай Ганібель фігурує в документах влітку 1567 р., а остання згадка про виконання ним

він полишив службу й повернувся до повітового центру, де посідав певну нерухомість — придбаний дім на Зап'ятницькому передмісті й фільварок³⁶.

За той час, що пан Влох провів поза межами Володимира, ситуація в місті несподівано змінилася. Колишній союзник Михайло Дубницький почав висувати до нього претензії, насилати на садибу родичів, слуг і підданих. Причиною розбрату, схоже, була втрачена скринька з привілеями та «ыншими всіми справами местскими», яка певний час перебувала в руках пана Миколая, однак іще 1567 року він передав її на зберігання міщанину Василю Каплі³⁷.

Даремно Ганібель-Влох шукав справедливості в судах і намагався відшкодувати завдані збитки: на боці всесильного вїгта були і міські урядники, і намісники володимирського старости кн. В.-К. Острозького. Спочатку Михайло Дубницький просто відмовився «ставати до права» з паном Миколаєм, а коли побачив наполегливість позивача, вдався до жорсткіших методів тиску. У червні 1570 року було арештовано дружину «влоха», а його дім передано слuzі Острозького, Раймону Каркасону. Спроба заручитися підтримкою володимирського підстарости Павла Оранського успіху не мала³⁸. Тоді скривджений італієць звернувся до короля, отримав у канцелярії відповідні декрети і листи, але й вони не допомогли повернути забране вїгтом майно³⁹.

Чергову згадку про нашого героя датовано березнем 1572 року, коли він під іменем «Феретр Ганібел-Влох» обстоював інтереси дружини і спільних нащадків перед степанським державцею Станіславом Граєвським⁴⁰. Прізвисько «Феретр» було немов пророчим — у перекладі з італійської слово *feretro* означає «гріб», «катафалк». І власне цей запис став останнім, у якому Ганібель-Влох фігурує за життя.

5. Нащадки італійця у Речі Посполитій

Після смерті Миколая Строщі його дітей декілька років виховувала вдова Зофія з Головинських. Однак пані Ганібелевій не судилося няньчити онуків: у лютому 1577 року під час великого нападу татар на Волинь вона потрапила в ясир і невдовзі по тому «у Орди живота свого доконала»⁴¹. Можна припустити, що після цієї події діти опинилися в опіці найближчої рідні — дядьків Яцьковичів Головинських.

управлінських повноважень датована 16 травня 1568 р., див. ЦДІАК України. — Ф. 28, оп. 1, спр. 3, арк. 53–53 зв.; ф. 25, оп. 1, спр. 471, арк. 517 зв.; спр. 10, арк. 260 зв.

³⁶ ЦДІАК України. — Ф. 28, оп. 1, спр. 5, арк. 21 зв.; спр. 6, арк. 212 зв.—213.

³⁷ Там само. — Спр. 5, арк. 21–21 зв., 22–23.

³⁸ Там само. — Арк. 48 зв.—49; ф. 25, оп. 1, спр. 12, арк. 316 зв.—317 зв., 318–318 зв.

³⁹ Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 6, арк. 212–213.

⁴⁰ Там само. — Спр. 7, арк. 4–4 зв.

⁴¹ Там само. — Спр. 32, арк. 462.

Старшим з-поміж братів був Ян Ганібель-Влох, згаданий 1599 року як обиватель Волинського воєводства і «жолнер господара волоского роты пана Крыштофа Твориянского». За свідченням Шимона Окольського, у часи рокошу Миколая Зебжидовського Ян пристав до регалістів і загинув у битві під Гузовим 5 липня 1607 року⁴².

Відомішою постаттю був молодший брат Яна, Миколай Ганібелевич. У 1599 році він служив на дворі волоського господаря Єремії Могили, однак невдовзі по тому повернувся до Речі Посполитої і опинився у свиті колишнього батькового покровителя князя Василя-Костянтина Острозького. Із його данини тримав с. Горбаків Дорогобузької волості (1603), а після смерті патрона набув Журавецькі добра на Поділлі (1613–1618). Як королівський ротмістр він відзначився у багатьох битвах із козаками, зокрема під Куруковим, за що дістав у пожиттєве володіння частину Білоцерківського староства із центром у Трилісах. Їздив у складі посольства на Січ вести перемовини із запорожцями, від шаблі яких, зрештою, і загинув. Сталося це у битві з повстанцями Тараса Федоровича під Переяславом у травні 1630 року. Як переповідає автор Львівського літопису, «с тої битви значних жолніров 30 до Києва припроважено — полковников, ротмістров, межі которими ніякись пан Ганібала, котрий бул 30 літ ротмістром і вшисткой Короні значний і заслужоний, по которім сам пан гетьман як по отцу плакал, бо его ради во вшистком заживано»⁴³. Гучна слава Миколая Ганнібала молодшого докотилася і до Валер'яна Неканди-Трепки, який знав, що «чужоземець» мешкав під Хмільником на Поділлі і незадовго до загибелі був позваний Яном Пшерембським за звинуваченням у привласненні шляхетського титулу⁴⁴. З доведенням свого благородного походження ротмістр мав клопіт усе життя. Спеціальні атестації волинської шляхти не переконували опонентів пана Миколая та його братів, тож слід було шукати надійніших доказів.

Їх здобуттям, схоже, зайнявся іще один син Миколая Ганібеля-Влоха і Зофії Головинської, Юзеф, що служив спочатку князям Острозьким (волинському воєводі Олександру та його дітям), а пізніше командував військами господарів Волощини. Здається, саме він був тим Джузеппе Строцці, який, за свідченням Помпео Літта, походив із польської гілки роду і «орієнтовно в середині XVII століття звернувся до генерала імператора Германії Джакомо Строцці з проханням визнати себе родичем, але генерал йому відмовив, вважаючи, що на той час це могло зашкодити його послідовній кар'єрі»⁴⁵.

⁴² Там само; *Okolski S. Orbis Polonus*. — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555.

⁴³ *Okolski S. Orbis Polonus*. — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555; *Ковальський Н. П.* Источники по социально-экономической истории Украины (XVI — первая половина XVII века). — Днепропетровск, 1982. — С. 73 (в публікації «Миколая Ганибела» помилково названо «Миколаєм Ганчбером»); *Źródła dziejowe*. — Warszawa, 1894. — Т. 21. — S. 213, 312–313; *Rulikowski E.* Opis powiatu wasylkowskiego. — Warszawa, 1853. — S. 115; *Бевзо О.* Львівський літопис і Острозький літописець. — 2-ге вид. — К., 1971. — С. 107.

⁴⁴ *Trepka W. N.* Liber generationis plebeanorum. — Wrocław, Warszawa, Kraków, 1995. — S. 64–65.

⁴⁵ *Okolski S. Orbis Polonus*. — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555; ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 33, арк. 407 зв.—408; *Тесленко І.* Двір князя Януша-Павла Острозького // Ювілейний

Врешті, ще один син «Феретра» Строцці пан Якуб загинув разом зі старшим братом Миколаєм у Переяславській битві з козаками у травні 1630 року⁴⁶. Рід Ганібелів продовжив син згаданого вище Миколая Строцці молодшого, Юзеф, якого, на відміну від батька, дядьків і діда, вже не називали «влохом». Яскравим свідченням того, що за неповне століття італійці успішно пройшли адаптацію в середовищі українського рицарства і їх, врешті, прийняли до кола «своїх», слугує хронічка православного руського шляхтича Якіма Єрлича. Її автор — людина зі старосвітським упередженням до всіляких чужинців — називає ротмістра Миколая і його брата Абрама (Юзефа) *їх милостями панами Ганнібалами*. Неважливо, що *їх милості* належали до іншої конфесії та «нації», головне, що разом із Єрличем, як його троюрідні брати, вони мали покоління спільних пращурів за плечима, жили на одній землі й належали до однієї регіональної спільноти⁴⁷.

Додатки^{48*}

№ 1.

Генеалогічна схема роду Строцці (нащадки Піно «Піначчіо»)

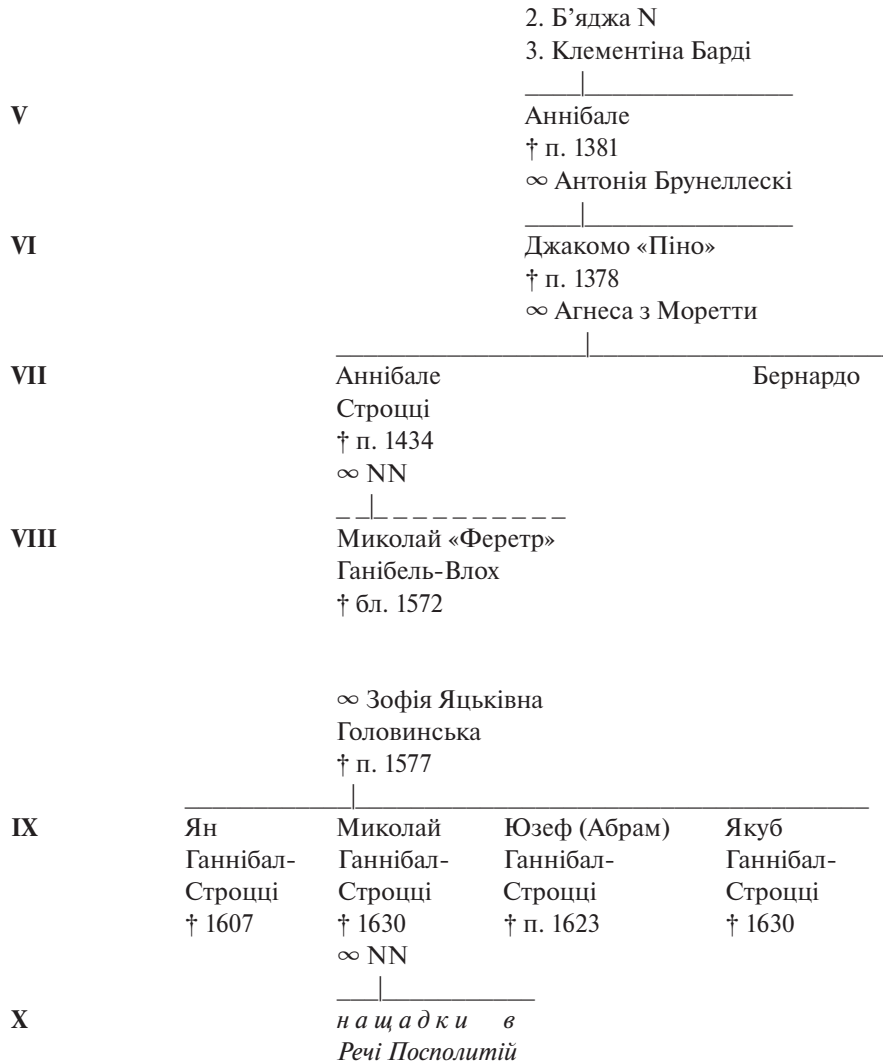
I	Строцца Строцці † 1303 ∞ Мадалена Кавальканті
II	Піно «Піначчіо» ∞ NN
III	П'єтро † п. 1322 ∞ Ліппа N
IV	Бернардо «Магольцо» † 1363 ∞ I. Стелла Адімарі

збірник на пошану М. Г. Крикуна (в друці); *Litta P. Famiglie celebri di Italia*. — Milano, 1839. — Vol. 9. — Tavola 6.

⁴⁶ *Okolski S. Orbis Polonus*. — Cracovia, 1641. — Т. 1. — F. 555; *Бевзо О.* Львівський літопис і Острозький літописець. — С. 107.

⁴⁷ *Южнорусские летописи* / Под ред. О. И. Левицкого. — Киев, 1916. — С. 119.

⁴⁸ * Тексти док. № 2–4 подано зі збереженням орфографії к. XVI – поч. XVII ст., але з врахуванням сучасних правил пунктуації. Курсивом виділено виносні літери, скорочення розшифровано у квадратних дужках.

№ 2.

1599, вересня 20. — [Володимир]. —

**Агестація Олександра Воронича-Боротинського
та володимирського войського Василя Гулевича
про благородне походження обох батьків
і благочестиве життя матері Миколая Ганнібала молодшого**

М[и]л[о]ст[и]вые п[а]нове в[ъ]рядовые!

Дошло мє писає *от* повинного приателя моего п[а]на Михаила Ганибалевича з домѣ Строцега, которыи ми се ѹскаржаєт на п[а]на Бронєвского, ка-

питана над людом п[і]шим светлог[о] господаря волоског[о] землі Надолное Еремий Могилы, которыи, там сл[у]жачи, поспол[у]х з ними на дворе его м[и]л[ости], наганил ем[у], якобы мел быти нечистого ложа сыном.

А мы вс[е] так повинные, яко и знаемые, ведаем и паметаем гаразд[ь]:

Сл[у]жачи на дворе кн[и]ж[а]т[и]а его м[и]л[ости] Костентина Острозского, нинешнег[о] воеводы киевского, за живота матки его свето[е] славное (!) кн[и]жн[и] Слуцкое Олександры першої Костентиновой, воеводиное троцкое, старостиное луцкое, маршалковое землі Волинское, гетмановое великое литовское, матце ег[о] м[и]л[ости] кн[и]ж[а]т[и]а Острозского, воеводы киевского, коли отец матк[и] п[а]на Николая з дом[у] Строцеґо шляхетныи пан Юцко Головинский туя п[а]нну Зоюю, п[а]нн[у] еще недоросл[у]ю, отдал до служб[ы] еи м[и]л[ости] вышшеи реченое кн[и]жн[и] Слуцкое, до оранцимер[у] еи м[и]л[ости], там же, б[у]д[у]чи зацне цвичона в [у]чтивом выхованю, пан Данило Мокренский, теж дворянин кн[и]ж[а]т[и]а его м[и]л[ости], || [арк. 462] [у]подобавши ее себе, [у]просил ее был [у] кн[и]жн[и] ее м[и]л[ости] в стан светыи малженский при бытности отца ее п[а]на Юцка Головинского, и с позволенем его оестемь (!) немалым отдана ем[у] была. На котором веселю былем и служилем п[а]н[у] Мокренском[у], яко товыришови, дяковал за [у]чтливое выховане, и подарки отдавал кнежне ее м[и]л[ости] п[а]неи старои и п[а]неи молодои, то ест матце п[а]на Николаевои. Потом, мешкаючи пан Мокренский с тоєю малжонкою своею недолгии час, [у]мер без потомства. Потом пан Ганибал з дом[у] Строцеґо, также дворянин ег[о] м[и]л[ости] кн[и]ж[а]т[и]а Острозского, добре значныи и вс[е]м добре заховалыи и доброе славы ч[е]л[о]в[ѣ]ком литным, поннал был т[у]ю вдов[у] панну Головинск[у]ю, зошлого п[а]на Мокренского жон[у], Зоюю, с которою мешкаючи, набыл тех д[ѣ]ток: п[а]на Яна, п[а]на Николая и п[а]на Юзефа. В том татаре, которые воевали аж т[у] до нас под Володимир, которых [у] нас зовут острожскими, бо на тот чась под Острогом к[у]ш[ь] их был и на Оструг шт[у]рмовали, т[у]ю матк[у] их п[а]нною Ганибалевою заскочили в д[р]ухом их в оолварк[у] [у]в Глинск[у]⁴⁹ и взяли ее, котораа тамъ [у] Орд[у] живота своего доконала.

О жадной змазе оное цнеи б[ѣ]лое головы, матки п[а]на Николаевое, не в[ѣ]даю, не слыхал есми, кром[е] [у]чтиво[г]о малженства ее. Паметаючи на приказане Б[о]жое, св[ѣ]д[ѣ]ч[у] под присагою, б[у]д[у]чи ч[е]л[о]в[ѣ]ком литным, же то ест цилаа правда.

Александр Воронич Боротинский, б[у]д[у]чи того всего сведом, яко вышшеи на с[е]и карте ест написано, поспол[у]х зь его м[и]л[остю] п[а]ном воиским волод[им]ерским[у] визнаваю, власною р[у]кою.

Дж.: ЦДАК України. – Ф. 28, оп. 1, спр. 32, арк. 461 зв.–462. Атестація («терміна») пред'явлена у Володимирському городському суді 20 вересня 1599 р. володимирським войським Василем Гулевичем та Олександром Вороничем-Боротинським у присутності Яна Ганнібала-Строці. Як впливає з діловодчого запису, документ було скріплено печаткою і власноручним підписом Олександра Воронича-Боротинського.

⁴⁹ Глинськ – село Луцького повіту Волинського воєводства, на 1599 р. входило до складу Острозької волості кн. Острозьких; нині Здолбунівського району Рівненської області.

№ 3.

1599, вересня 26. —

Коршовець. — Атестація Івана Ошовського та Василя Гулевича про благородне походження обох батьків і благочестиве життя матері Миколая Ганнібала молодшого

ІА, Иван Ёшовский, а я, Андрей Гѣлевичъ, сознаемъ тымъ нашимъ листомъ каждому, кому бы то ѡдно до ведомости дошло, иж што даль намъ справу панъ Іан Ганибелевичъ Строцы, повинныи нашъ, же наганилъ брату его рожономъ п[а]ну Миколаю Ганибелевичу, повинному жъ нашомъ, Строцемъ, панъ Броневский, которыи *ест* капитаномъ над пихътою его м[и]л[о]сти п[а]на Єремея Могилы, господара волоского, якобы мелъ быти нечистого ложа сыномъ, што есть з жалемъ насъ ѣсих, повинныхъ его, кдыжъ матка ихъ п[а]ни Зофѣя, дочка п[а]на Іацка Головинского, повиннаа близкаа, сестра жоны мене, Ивана Ёшовского, а матки моеи, Андрея Гулевича, Волчковень, вѣмы, же ѣчтивѣ, не даючи никомъ, напередъ животъ свои провадила и, яко ведаемъ, же се выховало з молодости летъ своихъ при светое памѣти еѣ м[и]л[о]сти кнежни Костеньтиноевѣ Ёстрозское, воеводиное троцкое, матце теперешнего его м[и]л[о]сти п[а]на воеводы киевского, ѡт которое и замъжъ за волею родичовъ еѣ была ѡтдана, первеи за п[а]на Мокренского, мъжа еѣ першого, по которомъ ѡвдовивши, шла замъжъ за п[а]на Ганибела Строцкого влоха. Ве мы *тежъ* то, же за човека доброго, зацного шляхтича, не подлеишого в тамътыхъ краяхъ, кдыжемъ я, Андрей Гулевичъ, и повинныхъ его знал. И, бѣдѣчи в малженстве с тымъ паномъ Ганибелемъ Строцомъ, жила безъ || [арк. 222] вшелякое змазы и наганы черезъ ѣвесъ векъ живота своег[о], с которымъ тыхъ сыновъ — п[а]на Іана, п[а]на Миколая, п[а]на Юзефа, п[а]на Іакуба — сплодила, и николи жаденъ человекъ ѡ неи мнимана злого быти не мог, кдыжъ в очтивомъ житю своемъ жадною напередъ не дала, которюю потомъ поганцы до Ёрды взяли, кды тутъ землю нашу воевали, и тамъ прѣдко живота своего доконала.

Алесмы не толко повинныи еѣ, але и жаденъ человекъ николи ничего не слыхали, што бы ѣчтивомъ або доброй славе еѣ мило быти шкодливого. И тепер то до ведомости каждому, кому бы то належало ведати, доносимъ, и на то даемъ сѣс нашъ листъ з нашими печатми и с подписомъ рѣкъ нашихъ.

Писанъ ѣ Коршовцѣх⁵⁰ сѣнтѣбра двадцать шостого дня.

Иванъ Ёшовский, рѣка властнаа.

Андрей Гѣлевичъ, рѣкою властною.

Дж.: ЦДАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 56, арк. 221 зв.—222. Атестація («лист») пред'явлена у Луцькому градському суді 26 вересня 1599 р. Андрієм Гулевичем. Як впливає з діловодчого запису, лист було скріплено двома печатками і власноручними підписами Івана Ошовського та Андрія Гулевича.

Дякую Наталі Старченко за те, що звернула мою увагу на цей документ.

⁵⁰ Коршовець — село Луцького повіту Волинського воєводства, на 1599 р. маєток Андрія Гулевича; нині Луцького району Волинської області.

№ 4.

1613, січня 28. — Луцьк. —

Агестація волинської шляхти, зібраної на сеймик для обрання депутатів до Люблінського Трибуналу, про благородне походження Миколая Ганнібала-Строці, батька Миколая молодшого та Юзефа Ганнібалів-Строці

My, dignitarzę, urzędnicy ziemscy y wszyscy obywatele y rycerstwo wojewodstwa wołyńskiego, zgromadzeni na seymik do Łucka, od Krola Ie[gl]o M[i]ł[os]ci na dzien dwudziesty osmy Ianuary złożony, wszem wobec y kozdemu zosobna, komu by to wiedziec należało, wiadomo czynimy, ze sławny pamięci niebozczyk pan Strocy Hanibal z włoskich kraiw szlachcic, na oyczyźnie swey dobrze urodzony, za wezwaniem świętey pamięci Zygmonta, krola korony tey, z dostatkami swemi wniósł sie do kraiw naszych, za swemi zacnemi, dzielnemi y przewaznemi zasługami za gindigene iest przyiąty. Ten potem, spowinowacziwszy sie miedzy nami z wielą zacnych y rodowitych, a w oyczyźnie dobrze tak miłoscią ku Rzeczy Pospolitey, iako wiernoscia ku panom swem, zasluzonych domow, spłodził u[c]ziwe potomstwo urodzonych pana Mikołaiia y Iozepha, synow swoich, ktorzy wszistkie lata swe az do tey doby w rzemiesle rycerskim trawili za poruczeniem y za roskazaniem Krola Ie[gl]o M[i]ł[os]ci, pana naszego miłosciwego, na służbie gospodarzow wołoskich czas niemały dla przestrzegania spraw y potrzeb Krola Ie[gl]o M[i]ł[os]ci y Rzeczy Pospolitey bawiwszy sie, wiele dostatkow swoich postradali y zdrowia uronili.

Prziszło tedy nam urodzenie szlachęckie, cnote, wiare y zyczliwosc, panu y oyczyźnie od nich oswiadczoną, w[aszei] m[i]ł[os]ci] tem pisaniem naszym opowiedziec y do wiadomosci prziwiesc, a to s tych miar, yz iesliby ktory tak miedzy w[aszą] m[i]ł[os]cią] sie nalazł, ktoremu || [арк. 421] by to do wiadomosci nie doszło dotąd, od tego czasu był tem wyswiadczeniem naszym, iako tych, ktorzy dobrze urodzenia y zasług ich m[i]ł[os]ci] wiadomi iestesmy, inphormowany.

Dan u Łucku dnia dwudziestego osmego Ianuary Anno tysiác szescset trzynastego.

Ianusz x[iązę] z Ostroga Zasławski, wojewoda wołyński, ręką swą. Mikołay Siemaszko, kasztellan brasławski, sta[rosta] łucki, własną [ręką]. Ierzy x[iązę] Czartoryski, ma[nu] p[ro]p[ri]a. Albrycht Stanisław Radziwił, ma[nu] p[ro]p[ri]a. Konstanty x[iązę] z Ostroga Zasławski, ręką. Ian Charłezki, podkomorzy łucki. Ianusz Tyszkiewicz, roth[mistrz] Kr[ola] Ie[go] M[i]ł[os]ci], ręką swą. Nawriło Hoyski, chorąży kiiowski. Iwan Chre[n]nicki, sędzia ziemski łucki, ręką swą. Аньдреи Боговитин, стол[никъ] волынскии. Krzysztoph Iałowicki, podstoli wołyński. Andrzej Hulewicz, ręką własną. Michał Chrennicki, ręką swą. Alexander Wielhorski, ręką swą. Ławrentey Drewinsky, czesnik wołyński. Heliasz Małyszczynski, pisarz grodski łucki. Ian Bohowitin Szumbariski. Hrehorey Pawłowicz. Alexander Bolbas Rostocki. Florian Oleszko, woyski włodzimirski, ma[nu] propria], marszałek na ten czas koła rycerskiego. Stephan Czetwiertenski, ręką swą.

Джс.: ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 106, арк. 420 зв.—421. Агестацію, завірену 21 підписом і 22 печатками, 27 березня 1617 р. пред'явив у Луцькому гродському суді Миколай Ганнібал-Строці.